

Sjećanja na Paju Kanižaja

IVAN PICER

Česti su bili moji susreti sa zadržim Podravcom, književnikom Pajom Kanižajem. S Pajom Kanižajem upoznao sam se još davne 1964. godine. Naime, kad sam polazio srednju školu u Koprivnici, bio sam na stanu s dva prijatelja kod Pajinog tetka Stjepana Samoščanca u današnjoj Ulici Ante Starčevića. Pajina kuća bila je poprijeko Samoščančeve, na mjestu gdje se poslije proširila i izgradila Podravka, točno na mjestu gdje se danas nalazi Podravkina žlica. Pajo, tada poletan mlad pjesnik i student književnosti, često je dolazio do svog tetka i družio se s nama, mladim dečkima. Nama, tada mladim đacima, bilo je to lijepo druženje jer je Pajo bio zabavan, zanimljiv i duhovit. Ta kuća u kojoj smo stanovali bila je blizu škole pa su tu dolazili i drugi dečki i cure, a Pajo nam je tu priredio nekoliko svojih spontanijih pjesničkih susreta u kojima smo uživali. Iz tog razdoblja ostale su mi u glavi njegove dvije duhovite pjesme, koje još uvijek znam napamet:

P pjesma

*Prijateljice, ples,
pjesma, plaža,
poljupci.
Pa ponavljamo:
prije podne,
pa poslije podne...
Potom počinju pitanja.
Profesor pita.
Prvo pitanje pa...
Pa ponovo pitanje pa...
Pa, padoste.*

Lubav

*Čuj prijatel
Vrag mu mater
Dej natoči
Da vu vinu
Ja pozabim
Črne joči!
I na kraju
Sem se dobro
Bormeš opil,
Al vu vinu
Niti malo
Črne joči
Nesem vtopill!*

Pajo se poslije oženio Sunčom, jednom od najljepših koprivničkih cura, i sasvim odselio u Zagreb. Nakon toga se duže vrijeme nismo susretali, tek tu negdje početkom devedesetih Pajo je počeo sve češće dolaziti u Podravinu i tada smo se gotovo svaki put našli i družili. Tada sam počeo posjećivati njegove književne večeri i promocije, koje je znao priređivati u Koprivnici te u Društvu Podravaca u Zagrebu, u Ilici 75. Poslije svake takve promocije njegova duhovitost i zabavnost znala je pajdašiju zadržati na okupu dugo u noć. Bio je uvijek vedar, nasmijan, šaljiv i usmen. U društvu nikad nije čitao. Znao je napamet stotine svojih pjesama, viceva, aforizama, šala i anegdota. Pajo je bio sudionik svih proslava Galovićevih jeseni. Bio je, uz velikog zaljubljenika i mecenu podravske kulture Stjepana Bićana, najdraži gost svih manifestacija kulture našeg kraja, a naročito onih koje se već godinama događaju u Galovićevom domu u Peterancu, u kući Ane i Mire Betlehema. Udruga Galovićev dom, koju vode veliki entuzijasti pod imenom Bemian duet, čuva uspomenu na Galovića, pri-

ređujući njemu u čast različite programe vezane uz slikarstvo, književnost i glazbu. Tu u Galovićevom domu ili točnije u Galovićevom štaglju, Pajo je pronašao smisao života, tu pod zvijezdama Galovićevog neba. Slavujčeki – Bemian duet, tj. Miro i Ana Betlehem, uglazbili su nekoliko Pajinih pjesama, između ostalih: Žufku slatku Podravinu i Hrvatski kraj, koje prekrasno izvode i uvijek se raznježimo kada ih slušamo. Povezano s Galovićevim domom Pajo je napisao i lijepi haiku:

*Vetrič je stih
s Franovoga brega spuhnul
v Mirekov štagelj...*

Svoje školske praznike Pajo je provodio u Đelekovcu, svojemu rodnom mjestu, u koje ga je uvijek vuklo srce, a na čijem je idiomu i pisao sve svoje kajkavske pjesme. Mada je iz Đelekovca otišao kao dijete sa šest ili sedam godina, đelekovečki govor i naglasak nikada u njemu nije utihnuo. Kad je govorio kajkavski, nisam vidio nikakvu razliku između njegovog govora i govora bilo kojeg drugog stanovnika Đelekovca. Kako je stario, Pajo je sve češće navraćao u Đelekovec. Kad god bi došao u svoje rodno mjesto, mir i utočište nalazio je kod svoje nećakinje Slavice Mihalec Kanižaj i njezinog supruga Mladena. Slavica je veliki zaljubljenik u običaje svog đelekovečkog i podravskog kraja. Ona je također sakupljač dragih starina i kolekcionar slika gotovo svih podravskih slikara. To ju povezuje s Pajom koji je bio veliki kolekcionar, koji je cijeloga života skupljao slike poznatih majstora. Njegova kolekcija slika procijenjena je na veliku vrijednost. Slavica poznaje cijelo rodoslovlje Pavleka Miškine i Mirka Viriusa, kao i puno drugih stvari koje su korijenski i povijesno vezane za Đelekovec. Ona posjeduje cjelokupan Pajin objavljeni materijal do najmanje sitnice. Pajo joj je decenijama čestitao svaki Uskrs i svaki Božić unikatnim čestitkama, koje ona s ushitom čuva. Slavica je nadahnuto i ushićeno pričala o svom stricu Pavlini: «Za saki vekši svetek zval nas je stric Pavlina. Sake Sesvete došiel je na groblje de mu leže dede i bake. Još je ne prešlo v Đelekovcu prošćenje za Veliko mešo kaj ne bi došel popiti gverca onak kaki negda...

Al ovo leto na Veliko mešo neje došel, kaj ga je to strefilo, kaj je opal? Hmrl je četvrtoga studena. Kremeran je i sahranjen na Mirogoju, ali je sin Goran tam zel urno i donesel v Koprivnico, tu kam najbolje pripada...»

Ljudi se rađaju s raznim sklonostima pa su tako neki rođeni da prepoznaju smiješno i da nam to smiješno podastru igrom riječi. Među njima je Pajo Kanižaj nezamjenjivi i neuništivi podravski i hrvatski »huncmut«. Svojim oštrim humorističkim perom Pajo je direktno izazivao političke garniture na vlasti, uvijek jednako vjeran svojem svjetonazoru čovječnosti i svom nacionalnopolitičkom i etičkom uvjerenju, svjestan osobne opasnosti izazvane svojim britkim perom. To je bila njegova hrabrost, hrabrost da sačuva svoj matični, vječito dosljedni svjetonazor, pa i u najtežim vremenima proganjanja. Pa je u tom stilu napisao o sebi: «Dobio sam više nagrada, a u Ljubljani sam dobio najveću - četiri mjeseca (pisao sam da se na sudu prima mito, a nisam imao dovoljno novaca da to i dokažem)».

Biti humorist i satirik i proći sve te Scile i Haribde i ostati netaknut, gotovo je nemoguće. Sva hajka po Paji počela je knjigom »Kralju Tomislavu«, objavljenom 1971. godine. To je bila knjiga »zašpinčenih« pjesama u ono doba najprovokativnija od svih objavljenih knjiga od godine 1945. Kao najveći grijeh protiv socijalizma i jugoslavenstva u toj zbirci, ističe se pjesma »Kralju Tomislavu«, napisana 1966. godine:

*Ti bil si prvi
i zato smo ti
spomenik podigli.
Tebe su zdavnja
pojeli črvi
a mi te se sečamo
samo pri tretji krigli.
Setimo se na te
dok smo dobro pripiti
i dok smo sega siti.
Ti si još navek na konju,
a mi smo v riti.*

Pjesma je javno i jasno ukazivala prstom na situaciju u kojoj se nalazila Hrvatska, javno i jasno ukazivala na krivce, a poslije Karađor-

đeva imati na grbači »Kralja Tomislava« zaista je bilo vrlo teško. Isticanje hrvatstva moglo mu se još kako tako oprostiti, ali ovako otvorena optužba ne! Zato su ga metnuli, kak bi mi kajkavci rekli »klečat na kukuruzu«, za branivši mu objavljivanje. Tako Pajo svoju sljedeću knjigu objavljuje tek šest godina poslije i to pjesme za djecu. Pajo se zaista nikada nije poklonio vlasti. Nije se poklonio iz jednostavnog razloga što se humoristi i satiričari nikada ne klanjaju. Kad bi se satiričari klanjali, ne bi bili satiričari. Oni se mogu na smrt svadati, ali se pokloniti ne mogu. Pajo je bio nadasve produktivan, darovit, oseujan i svjetonazorno dosljedan pisac. Ostvario je uistinu respektabilan književni opus od čak tridesetak samostalnih knjiga (za djecu i odrasle). Napisao je također nekoliko kazališnih, televizijskih i radiodrama i komedija za djecu. Autor je scenarija za cjelovečernji film »Čudnovate zgrade šegrta Hlapića« prema romanu Ivane Brlić-Mažuranić, kao i stihova za pedesetak dječjih slikovnica. Najznačajniji su njegovi kratki i jezgroviti oblici epigrama i aforizama, koje idejno i poetički ispunjava posve autorskim, prepoznatljivo knižajevskim humorom i satikom, služeći se pri tome jednako vješto jezično-izražajnim instrumentarijem štokavskog standarda, kao i svog podravsko-kajkavskog jezika. U svojim epigramima i aforizmima Pajo ulazi u sve. Ne posustaje ni pred čime, ruga se, podsmjehuje, kritizira, ironizira... U tom nastojanju uvijek je vidljivo nacionalan i pravdoljubiv. Tome u prilog navest ću nekoliko njegovih epigrama i aforizama koji su aktualni, šaljivi i vrckavi te baš takvi oslikavaju našu zbilju:

Komunistički fašisti

*Neki još uvijek komunizam
i antifašizam na isto svode
iako su komunisti u praksi
primjenjivali fašističke metode.*

*Ante i anti fašisti
I Antini fašisti
i crveni antifašisti
često su bili
crni Antikristi.*

*Stranke nenamjernih namjera
Niti liberali misle liberalno
briga SDP za socijalne mase
a nekad prva stranka
sve je manje zajednica zna se!
Pravosuđe u sudoperu
Da li bi bilo prljavštine
manje, da mi je znati,
kad bi se pravosuđe
kao pravo suđe moglo prati!*

Neki Pajini aforizmi:

Oni što su mahali srpom i čekićem,
najčešće ih nisu držali u ruci!

Komunizam bi bio divan i krasan,
samo da ga nije bilo.

Kad je taj diktator umro, dosta dugo mu se
to nitko nije usudio reći!

Neki aforizmi su me prije otkucali,
nego ja njih.

One koji su osuđivali u ime naroda,
narod je najviše osudio.

Bolje je biti pametan na jednom,
nego glup na pet jezika.

Mesaru je goveđi jezik važniji od materinjeg.

Kad brod tone, kapetana već čeka jahta.

Pajo je bio hiperaktivni zvjezdonoša, vječiti putnik. U svima nama, koji smo ga poznavali, ostavljao je dojam da se u isto vrijeme pojavljuje na barem pet mjesta.

Lijepe su i duhovite anegdote vezane za i uz Paju Kanižaja...

Prvo predstavljanje knjige »I onda neš pil« Pajo je imao u svojoj Koprivnici. Knjigu su mu u dvorani »Domoljub« predstavljali profesor Ivo Zalar, njegov srednjoškolski profesor i tada ministar školstva, Zlatko Vitez, tadašnji ministar kulture, Martin Sagner, glumac i saborski zastupnik i Joža Skok profesor – svi članovi HDZ-a. Nastupao je i domaći vokalno instrumentalni sastav. Kad su dečki otpjevali »Hrvatski kraj«, voditelj priredbe obratio se publici i rekao da je tekst za popevku koju

su upravo čuli također napisao »naš večerašnji slavljеник«. Pajo se okrenuo prema svojim predstavljаčima, a onda prema publici i glasno progundao: «Da, ali još davne 1967. godine, kad još ni pola HDZ-a nije znalo da su Hrvati!»

Kad je ministrica školstva Ljilja Vokić izjavila da je ona iz kraja gdje žene ustaju kad u prostoriju uđe muškarac, Pajo je to prokomentirao: »A ja sam iz onoga kraja gdje se muškarci dižu kad uđe žena!« Kako je to i napisao, »honorar« nije izostao. Izbacilo mu knjigu »Zapisi odraslog limača« iz lektire.

Poslije premijere jednog izrazito lošeg domaćeg filma Pajo čestita glumcu Relji Bašiću.

- »Čekaj čovječe, pa ja uopće nisam glumio u tom filmu!«

- »Znam, znam, baš zato ti i čestitam!«

Početakom devedesetih predsjednik Sabora Vladimir Šeks priča Paji kako su mu 1971. godine prilikom premetačine stana uzeli knjigu »Kralju Tomislavu« kao jedinu inkriminirajuću stvar i kako mu je nikad nisu vratili. - »Ali vi ste to puno bolje unovčili od autora.« - bio je Pajin komentar.

Predsjednik Društva hrvatskih književnika, Slavko Mihalić dolazi u tajništvo društva. Pajo u ruci drži novine u kojima piše da je peticiju protiv pušenja potpisao i strastveni pušač Mihalić te upita svog predsjednika: »Tko ti je Slavko pridržavao cigaretu dok si potpisao peticiju?«

Profesor Milivoj Solar priča kako je na koprivničkoj gimnaziji imao simpatije jedne profesorice koja mu je predavala hrvatski. - »Meni je ta profesorica također predavala« - ubacio se u razgovor Pajo - »Ali meni je predavala srpski.«

Martin Sagner i Pajo pozvani su u jedne križevačke gorice. Žestoko se pilo i pjevalo i u jednom trenutku na »Ustani bane« Pajo lupi šakom po stolu i prevrne lonac netom skuhan kave za petnaestoricu na potkoljenu desne noge. »Nisam ja prvi koji se opekao na tu pjesmu!« - bubnuo je Pajo i do jutra skakutao na

jednoj nozi. Ujutro su mu doktori odvajali pinčetom hlače od opečene noge.

U Slavgori kod Samobora svake se godine održavaju susreti u čast boga vina Bakhusa. Nedaleko od restorana u kojem se održava fešta, poveće imanje ima zagrebački gradonačelnik Milan Bandić. Domaćini pokazuju to gostima, a Pajo opazi košnice: »Vidiš, vidiš, tu drži pčele, a u poglavarstvu u Zagrebu trutove.«

U okviru Samoborskog fašnika nakon nastupa na »Srakijadi« prilazi Paji kostimirana svraka, daje mu prikladan dar i pita ga smije li ga poljubiti? - »Naravno, tolike su me guske već ljubile, zašto ne bi i jedna svraka!«

Tribina u Matici hrvatskoj povodom četrdesete godišnjice čuvene Deklaracije o hrvatskom jeziku. Nakon više od dva sata izlaganja o svemu što se događalo prije, a još više poslije Deklaracije, Pajo dobaci iz publike: »Bilo je tu mnogo govora o reakcijama poslije Deklaracije, ali nitko nije spomenuo da su Miloš Žanko i Stjepan Mesić uz političku odgovornost tražili za potpisnike i zatvorsku kaznu. Ali kako to nitko od vas uglednika nije spomenuo, onda neću ni ja.«

Na otvorenju izložbe Vasilija Josipa Jordana u »Mona Lisi« netko upita ministra Božu Biškupića kako je, a ministar odgovori da je dobro. - »Da, da, tebi je to u opisu radnog mjesta da budeš dobro!« - ubaci Pajo.

U jednoj zagrebačkoj školi na književnom susretu s Pajom, jedna djevojčica se obrati piscu:

»Pajo, mogu li te još nešto pitati?«

Direktorica skoči i zaviče:

»Kako se usuđuješ! Nije on za tebe Pajo, nego drug Kanižaj!«

Pajo se obrati djevojčici i pita je za ime, pa nastavi:

»Draga Jadranka, za tebe sam Pajo, za tvoje prijateljice i prijatelje sam Pajo, za svu vas djecu sam Pajo, a za vas drugarice, gospodin Kanižaj!«

Sve slike na izložbi jednog slikara u Klovićevim dvorima bile su razne varijante ženskog spolovila. Slikar upita Paju kako mu se sviđaju slike, a on odgovori: «Nikad nisam vidio na jednoj izložbi toliko autoportreta!»

Susjed s malim psićem i susjeda s velikom kujom čavrljaju o svojim psima, a Pajo nabaci susjedu: «Da, da, njezina je puno veća nego tvoja!»

U mesnici na Dolcu Pajo kupuje kilogram mljevene junetine. Zgodna prodavačica stavi na vagu i upita: «Može i dvije deke?» – »Može, ako stavite i jedan jastuk!»

Neposredno po oslobođenju Knina veća grupa članova Društva hrvatskih književnika ide autobusom u Knin. Na tvrđavi Ivan Kušan zovne »Pajo« i Kanižaj krene prema njemu. Prilazi mu jedan mladić i pita ga da li je on Pajo Kanižaj. Na potvrđan odgovor zamoli ga da se slika s njim. – »Čovječe, imaš tu Tadijanovića, Mihalića, Kušana... kud si baš mene našao?» – »Znate, ja sam član zadarskog društva »SRK I ČEPIĆ« i vaša pjesma »I onda neš pil« je naša himna, pa bi se ja htio slikati s autorom!»

Iako su Pajina djela i sam njegov život prožeti humorom, kao što i veli u pjesmi »Huncmut«:

*I do zadnjega časa
bum huncutarije sejal.
Dok se zanavek pretegnem,
prvo se bum
fest nasmejaj.*

ipak je križa z svojega križanja navek za se-
bom vlekkel:

*...Saki den ancuga
kak za svetek oblečem
i križa z našega križanja
stalno za sehom vlečem.*

*I tak se med gospodom motam
a srce me doma vleče,
a doma zdavnja nikoga nema
samo Gliboki teče, teče...*

*I zato, dečki, dok se jempot
za navek pretegnem,
stopram onda nazaj bum došel
da nigdar več ne pobegnem.
I na grob mi onda dojte
vi i flaše pune vina,
kucnite se za me jenput
vrnul se je Kanižaj Pavlina.*

...I onda:

*Bi vas lepo prosil dečki,
kaj bi nekoj stiha rekel!
Dok me bute spuščali
vu debeli večni hlad:
»Lehka mu bila horvacka zemlica
koju je navek imel rad.«*

*Pak bila mu lehka horvatska podravska ze-
mlica koju je navek imel rad.*